

Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA

Katherine Pancol

Les yeux jaunes des crocodiles

Copyright © Éditions Albin Michel, 2006

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2023

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

UREDNIK

Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA

Borka Slepčević

DIZAJN KORICA

Siniša Subotić

SLOG I PRELOM

Studio Znak

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

1.000

IZDAVAČ

Publik praktikum, imprint Stela

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA

2023

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

KATRIN PANKOL

ŽUTE OČI KROKODILA

S francuskog prevela
Snežana Radović

Stela

*Šarloti, Klemanu,
mojim ljubavima...*

Prvi deo

Žozefina je vrisnula i ispustila nož za ljuštenje. Nož je skliznuo s krompira i prilično joj zasekao kožu pri vrhu zgloba. Krv, krv svuda. Pogledala je plave vene, crvenu posekotinu, belu sudoperu, žutu plastičnu cediljku s belim i sjajnim oljuštenim krompirima. Kapi krvi padaju jedna po jedna i prskaju belu podlogu. Stegla je obema rukama obe strane sudopere i zaplakala.

Potrebno joj je da plače. Ne zna zašto. Ima previše dobrih razloga. Ovaj joj je dovoljan. Potražila je pogledom krpu, zgrabila je i povezala je preko rane. Postaću izvor, izvor suza, izvor krvi, izvor uzdaha, ubiću se.

To je rešenje. Ubiti se bez reči upozorenja. Ugasiti se kao pokvarena lampa.

Ubiti se odmah tu pored sudopere. Ne umire se stojeći, ispravila je sebe odmah, umire se ležeći ili klečeći na kolenima, s glavom u pećnici ili kadi. Pročitala je u novinama da se žene najčešće bacaju kroz prozor. Vešanje je za muškarce. Skočiti kroz prozor? Ona to nikad ne bi mogla. Ali pustiti krv plačom, ne znajući više da li je tečnost koja ističe iz nje crvena ili prozirna. Uspavati se lagano. Dakle, baci krpu i umoči ruke u sudoperu! Ali ipak, ipak... moraćeš da stojiš, a ne umire se stojeći.

Sem u bici. U ratna vremena...

Ali više nije rat.

Šmrknu, namesti krpu na ranu, zaustavi suze i zagleda se u svoj odraz u prozoru. Ostala joj je olovka u kosi. Hajde, reče sebi, oljušti krompire... O svemu ostalom mislićeš kasnije!

* * *

Tog jutra krajem maja dok termometar pokazuje dvadeset osam stepeni u hladu, na petom spratu u zaklonu pod tendom svog balkona

muškarac igra šah. Sam. Razmišlja pred šahovskom tablom. Toliko vodi računa o verodostojnosti da čak promeni i mesto kad menja stranu igre i u prolazu uzima lulu koju lagano sisa. Nagne se, uzdahne, podigne jednu figuru, spusti je, odmakne se, ponovo uzdahne, uzme opet figuru, pomeri je, klimne glavom, a onda vrati lulu i sedne na drugu stolicu.

Muškarac je srednje visine, veoma negovanog izgleda, smeđe kose, kestenjastih očiju. Crta na njegovim pantalonama potpuno je prava, cipele mu se sjaje kao da ih je upravo izvadio iz kutije, ispod podvrnutih rukava košulje pojavljuju se nežne podlaktice i zglobovi, a uređeni nokti mu se sjaje kako samo mogu posle manikira. Blaga preplanulost za koju bi se reklo da je trajna upotpunjuje utisak plavušana koji se oslobodio svoje ličnosti. Liči na one kartonske figurice koje se prodaju u čarapama i donjem vešu u dečjim igrama i koje možemo odenuti u bilo koji kostim – pilota, lovca, istraživača. Muškarac kojeg možemo postaviti u katalog kao ukras da bi pobudio poverenje i istakao kvalitet izloženog nameštaja.

Odjednom mu osmeh ozari lice. – Šah-mat – prošaputa on svo- me zamišljenom protivniku. – Siroti moj starče! Pečen si! i kladim se da nimalo nisi očekivao! – Zadovoljan samim sobom, stisnuo je sebi šaku i izmenio glas kako bi izrekao nekoliko čestitki. – Dobro odigrano, Tonio! Bio si zaista silan.

Ustao je, povukao se trljajući grudi i odlučio da popije čašicu iako nije vreme za to. Obično bi uzimao aperitiv oko šest i deset po podne dok gleda *Pitanja za šampiona*. Emisija Žulijena Lepera postala je sastanak koji iščekuje s nestrpljenjem. Krivo mu je kad je propusti. Već od sedamnaest i trideset čeka. Žuri da odmeri svoje snage s četiri šampiona koje mu predlože. Takođe čeka da sazna koji će sako voditelj nositi, s kojom košuljom, koju će kravatu upariti. Govori sebi da bi trebalo da okuša sreću i da se prijavi. Govori to sebi svako veče, ali ne čini ništa. Trebalo bi proći probne testove, a u obema tim rečima ima nečeg što ga rastužuje.

Podigao je poklopac kofice za led, pažljivo uzeo dve kockice, stavio ih u čašu i nalio u nju beli martini. Sagnuo se da pokupi končić s

tepiha od zida do zida, ispravio se, nakrenuo čašu i vlažnim usnama ispustio tihe zvuke zadovoljstva.

Svako jutro igra šah. Svako jutro ponavlja istu naviku. Ustaje u sedam sati, u isto vreme kad i deca, doručkuje tost od hleba od celog zrna pečen na četvorci, džem od breskvi bez dodatog šećera, slani maslac i sveže ceđen sok od pomorandže. Zatim trideset minuta gimnastike, vežbe za leđa, stomak, grudi, zadnjicu. Čita novine dok devojčice, svaka ponaosob, dolaze do njega pre odlaska u školu, pažljivo proučava male oglase, šalje radnu biografiju kad mu se neki oglas učini zanimljivim, tušira se, brije se ručnim brijačem, sapunom koji peni pod četkom, bira odeću za taj dan i na kraju ide partija šaha.

Izbor odeće je najteži trenutak u njegovom prepodnevju. Ne zna šta da obuče. Pomalo opuštenju odeću za vikend ili sako? Jednog dana navukao je trenerku u žurbi i starija kći, Hortenzija, rekla mu je: „Ti ne radiš, tata? Ti si stalno na odmoru? Ja volim kad si ti lep, u lepom sakou, lepoj košulji i kravati. Nemoj nikad više da dođeš po mene u školu odeven u trenerku.”

A onda je dodala blaže jer je pobledeo, prvi put mu se tog jutra obratila tim tonom: „Kažem ti to zbog tebe, dragi moj tata, da bi ostao najlepši tata na svetu.”

Hortenzija je u pravu, posmatraju ga drugačije kad je lepo odeven.

Kad završi partiju šaha, zaliva biljke okačene o sims balkona, čupa mrtve listove, seče stare grane, prska vodom nove pupoljke, prekopava zemlju u saksijama kašikom i posipa đubrivo kada je potrebno. Bela kamelija ga prilično brine. On joj priča, neguje je, briše svaki list.

Svako jutro, već godinu dana, iste navike.

Jutros je, međutim, kasnio sa svojim uobičajenim rasporedom. Partija šaha je bila naporna, trebalo je da pripazi da se tako ne udubi; teško je kad nemaš neko zanimanje. Možeš da izgubiš osećaj za vreme koje prolazi i nestaje kad se ne obrati pažnja na njega. Grešiš, Tonio, pomislio je, grešiš. Ne prepuštaj se, saberi se.

Navikao je da priča naglas i namrštio se kad je čuo kako se grubo obraća sebi. Da bi nadoknadio izgubljeno vreme, odlučio je da zanemari biljke.

Došao je do kuhinje gde njegova supruga ljušti krompir.

Vidi joj samo leđa i zaključio da se ponovo ugojila. Naslage sala uhvatile su joj se na bokovima.

Kad su se preselili u ovaj stan u predgrađu Pariza, bila je visoka i lepa.

Kad su se preselili, devojčice su bile visoke tek do sudopere...

Kad su se preselili...

Drugo je to vreme bilo. Podigao bi joj džemper, uhvatio je za grudi i uzdisao „draga!” sve dok ona ne popusti, i sve dok mu se ne pokori, obema rukama rastežući čaršav da se ne izgužva. Nede-ljom ona kuva. Devojčice traže noževe da „pomognu mami!” ili da „očiste jezikom” dno šerpi. Gledaju ih razneženo. Na svaka dva-tri meseca merili su im visinu i upisivali crnom olovkom na zid; ima mnogo crtica pored kojih su ispisani datumi i dva imena: Hortenzija i Zoe. Kad god se nasloni na dovratnik kuhinjskih vrata, obuzme ga neizmerna tuga. Osećanje neizlečive zbunjenosti, sećanje na vreme kad mu se život smešio. Ovo mu se nikad ne dešava u spavaćoj ili dnevnoj sobi, samo u toj prostoriji koja je nekad bila kapsula sreće. Topla, mirna, mirisna. Šerpe se puše, krpe se suše na ručki pećnice, čokolada se topi u loncu za kuvanje na pari, a devojčice krckaju lešnike. Mašu prstom prekrivenim čokoladom, crtaju sebi brkove koje ližu vrhom jezika i na pari nakupljenoj na staklu crtaju sedefaste vence zbog kojih ima utisak da je otac eskimske porodice u igluu na Severnom polu.

Nekada... Sreća je bila tu, prava, umirujuća.

Na stolu stoji otvorena knjiga Žorža Dibija. Nagnuo se da pročita naslov *Vitez, žena, sveštenik*. Žozefina radi za kuhinjskim stolom. Nekadašnji dodatni prihod sada ih izdržava. Istraživač u CNRS-u,¹ stručnjak za položaj žena u dvanaestom veku! Ipak, ne može da se

¹ Fr.: *Centre nationale de la recherche scientifique* – Nacionalni centar za naučna istraživanja. (Prim. prev.)

ne podsmeva njenim istraživanjima, da ne priča prezrivo o njima: „Moja supruga koja se zanima za istoriju, ali samo dvanaestog veka! Ha-ha...” On smatra da je to čini učenom ženom. „Nije baš seksi dvanaesti vek, draga moja”, kaže joj i uštine je za zadnjicu. „Ali u to vreme Francuska je ušla u savremeno doba, trgovina, novac, nezavisnost gradova i...”

Ljubi je da bi je učutkao.

Dvanaesti vek ih danas hrani. Pročistio je grlo da bi se okrenula ka njemu. Nije se očešljala, olovka joj drži kosu na vrhu glave.

– Idem da napravim jedan krug...

– Vraćaš se na ručak?

– Ne znam... Ponašaj se kao da se ne vraćam.

– Što ne kažeš odmah!

Ne voli svađe. Bilo bi bolje da je izašao uz uzvik „izlazim, brzo se vraćam!”. I hop! Već je na stepeništu i hop! Ona ostaje sa svojim pitanjima u grlu i hop! Ne mora više da izmišlja ništa kad se vrati. Jer uvek se vraća.

– Pročitao si male oglase?

– Da... Ništa zanimljivo danas.

– Uvek ima posla za muškarca koji želi da radi!

Ima posla, da, nekakvog, pomislio je, ali nije joj rekao jer već zna nastavak tog razgovora. Trebalo je da ode, ali ostao je kao magnetom priljubljen za dovratak.

– Znam šta ćeš mi reći, Žozefina, znam to već sve.

– Ti to znaš, ali ne radiš ništa da to i promeniš. Mogao bi da radiš bilo šta, makar samo da staviš malo više masti u spanać.

Mogao je da nastavi njihov razgovor, znao ga je napamet, „čuvar bazena, baštovan u teniskom klubu, noćni čuvar, točilac goriva na benzinskoj pumpi”, ali pamti samo reč „spanać”.

Ta reč zvuči smešno u potrazi za poslom.

– Možeš da se smeješ – promrmlja ona streljajući ga pogledom.

– Verovatno sam ti dosadna dok govorim o krupnom novcu! Gospodin želi zlatnu tacnu, gospodin ne želi da se umara ni zbog čega,

gospodin želi poštovanje i uvažavanje! A trenutno, gospodin ima samo jedan način da opstane: da se pridruži svojoj manikirki!

– O čemu pričaš, Žozefina?

– Znaš ti dobro o KOMU pričam!

Sada se potpuno okrenula ka njemu, ispravljenih ramena, krpe zavezane oko šake; izaziva ga.

– Ako ciljaš na Milenu...

– Da, ciljам na Milenu... Ne znaš još da li je na pauzi za ručak? Zbog toga ne možeš da mi odgovoriš?

– Žo, prestani... Ovo će se loše završiti!

Prekasno je. Ona sad samo misli na Milenu i njega. Ko joj je rekao za njih? Komšija, komšinica? Ne poznaju baš mnogo ljudi u zgradi, ali kad je reč o ogovaranju, brzo postanete drugari. Mora da ih je neko video kako ulaze u Mileninu zgradu dve ulice dalje.

– Ručaćete kod nje... Spremiće ti kiš sa zelenom salatом, lagani obrok jer se ona vraća na posao, ona...

Zaškrgutala je zubima i istakla još više reč „ona”.

– A onda ćete malo odremati, navući će zavese, skinuće odeću i baciće je na pod, pridružiće ti se pod belim jorganom.

Slušao ju je zaprepašćeno. Milena ima debeli beli jorgan na svo-me krevetu. Kako to ona može da zna?

– Išla si kod nje?

Prasnula je u zloban smeh i zategla čvor krpe slobodnom rukom.

– Ah, bila sam u pravu. Beli jorgan, slaže se sa svim! Lepo je, praktično.

– Žo, prestani!

– Da prestanem s čim?

– Prestani da izmišljaš ono što ne postoji.

– Zato što ona možda nema beli jorgan?

– Ti bi trebalo da pišeš romane: vrlo si maštovita...

– Uveri me da nema beli jorgan.

Odjednom ga je preplavio bes. Ne podnosi je više. Ne podnosi više njen ton učiteljice koja mu uvek nešto zamera, govori šta da radi, kako da radi, ne podnosi više njena povijena leđa, njenu

bezobličnu i bezbojnu odeću, njenu kožu pocrvenelu usled nedostatka nege, njenu tanku i mekanu smeđu kosu. Kod nje sve odiše naporom i štednjom.

– Više bih voleo da odem nego da nas ovaj razgovor odvede pre-daleko!

– Ideš kod nje, zar ne? Bar budi hrabar da kažeš istinu jer nemaš više hrabrosti da tražiš posao, parazitu!

Ova reč bila je previše. Osetio je kako mu bes udara u čelo i pulsira u slepoočnicama. Ispljunuo je reči brzo da ih ne bi više zadržavao:

– Pa dobro, da! Idem kod nje svaki dan u pola jedan. Ona mi podgreje picu i jedemo je u krevetu pod belim jorganom! Zatim istresemo mrve, skinem joj grudnjak, takođe od belog pamuka, i ljubim je svuda, svuda! Zadovoljna si? Nije trebalo da me podbadaš, upozorio sam te!

– Ni mene ne treba podbadati! Ako odeš kod nje, nema svrhe da se vraćaš. Spakuj kofer i nestani. To neće biti baš neki veliki gubitak.

Odvojio se od dovratka, okrenuo se na petama i kao mesečar došao do njihove sobe. Izvukao je kofer ispod kreveta, stavio ga na njega i počeo da ga puni. Ispraznio je tri police s košuljama, tri fioke s majicama, čarapama i donjim vešom u veliki crveni kofer s ugrađenim točkićima, ostatak njegove veličine iz vremena kad je radio za „Ganmen end kompani”, američkog proizvođača pušaka. Radio je deset godina kao komercijalni direktor evropskog sektora, pratio svoje bogate klijente koji su odlazili na lov u Afriku, Aziju, Ameriku, u divljinu, savanu ili pampu. Verovao je tad, zaista je verovao, u sliku tog uvek zabavnog belca stalno osunčanog tena koji pije sa svojim klijentima, najbogatijim ljudima na planeti. Predstavljao se kao Tonio. Tonio Kortés. To je muževnije, odgovornije od Antoan. Nikada nije voleo svoje ime, smatrao ga je nežnim, ženskastim. Trebalo je da se pokaže pred svim tim muškarcima, industrijalcima, političarima, dokonim milijarderima, sinovima... Zveckao je kockicama leda, opušteno se smeškao, pažljivo slušao njihove priče i njihova jadikovanja, izražavao svoje mišljenje, tešio, posmatrao ples muškaraca i ples žena oštrim pogledom deteta ostarelog pre nego što je stiglo da

odrase. Čestitao je sebi što posećuje taj svet a da zapravo nije njegov deo. „Ah! Novac ne donosi sreću”, ponavljao je često.

Imao je odličnu platu, trostruko veću na kraju godine, dobro osiguranje, odmore duplo duže od njihovih. Bio je srećan kad se vratio u grad Kurbova, u kuću izgrađenu devedesetih godina za mlade stručnjake poput njega koji još nisu imali sredstava da žive u Parizu, ali čekaju s druge strane Sene da uđu u lepe četvrti prestonice čiju svetlost vide noću. Sjajni neonski kolač koji ih mami izdaleka. Zgrada je ružno ostarila, neprimetni tragovi rđe koji se šire s balkona umrljali su fasadu, a jarkonarandžasta boja roletni izbledela je na suncu.

Nikada ih nije obaveštavao kad se vraća s puta, samo bi otvorio vrata, stajao bi neko vreme na ulazu, a onda bi se najavio kratkim zviždukom koji je značio: „Tu sam!” Žozefina bi zaronila glavu u svoje istorijske knjige, Hortenzija bi trčala ka njemu i gurala mu ručicu u džepove u potrazi za poklonom. Zoe bi tapšala. Dve devojčice u kućnim haljinama, jedna u ružičastoj, druga u plavoj; Hortenzija, lepotica, bestidnica, koja ga vuče za nos, i Zoe, bucmasta, obla izelica. Zatim bi se sagnuo ka njima i uzeo ih u naručje ponavljajući: „Ah! Mile moje! Ah! Mile moje!” To je postao običaj. Dešavalo mu se ponekad da oseti grižu savesti kad ga preplavi sećanje na onu drugu, kao sinoć... onda bi ih jače zagrlio i sećanje bi isparilo. Spustio bi svoj prtljag i posvetio se ulozi junaka. Izmišljao je lov i zasedu, ranjenog lava kojeg je dokrajčio nožem, antilopu koju je uhvatio lasom, krokodila kojeg je ubio. One bi ga gledale zabezeknute. Jedino bi Hortenzija bila nestrpljiva i pitala: „A moj poklon, tata? A moj poklon?”

Jednog dana firma „Ganmen end kompani” je prodata, a njemu su zahvalili. Preko noći. „Tako je to s Amerikancima”, objašnjavao je Žozefini. „U ponedeljak si direktor prodaje s kancelarijom s tri prozora, a u utorak si prijavljen na biro za nezaposlene!” Dakle, otpustili su ga. S dobrom otpremninom od koje je neko vreme nastavio da plaća stanarinu, školu za decu, škole jezika, održavanje automobila, zimske odmore. Prihvatio je to pomalo filozofski. Nije prvi kome se to dogodilo, nije on baš bilo ko, pronaći će brzo posao. Ne baš bilo

šta, naravno, ali posao... A onda su se bivše kolege zaposlile, svi do jednog, prihvatili su niže plate, radna mesta s manjom odgovornošću, preseljenja u inostranstvo, jedino je on i dalje gledao oglase za posao.

Sada, pošto je potrošio ušteđevinu, osetio je kako mu je poljuljan optimizam. Naročito noću. Budi se oko tri sata ujutro, ustaje tiho, odlazi u dnevnu sobu, sipa sebi viski i uključuje televizor. Ispruži se na kanabetu, kucka po daljinskom, s čašom u ruci. Sve dosad uvek se osećao veoma snažno, veoma mudro, obdaren velikom pronicljivošću. Kada je video kako kolege greše, nije govorio ništa, ali mislio je u sebi: Ah! Meni se ovo neće desiti! Ja to znam! Kad je načuo priču o prodaji i mogućim otkazima, pomislio je da je deset godina u firmi „Ganmen end kompani”, to je pravi ugovor, neće me oterati tek tako!

Otišao je među prvima. Čak su mu prvom i zahvalili. Stisnuo je besno pesnicu u džepu pantalona, a postava se pocepala piskavo škripeći, što ga je iznerviralo. Namrštio se, klimnuo glavom, vratio se ka kuhinji, svojoj ženi, da je pita može li ona da popravi štetu, a onda se setio da odlazi. Upravo pakuje kofere. Izvrnuo je džepove: postava je bila bušna na oba džepa.

Sručio se na krevet i zagledao u vrh cipela.

Traženje posla je obeshrabrujuće; on je samo broj u koverti s nalepljenom markicom. Mislio je o tome u Mileninom naručju. Pričao joj šta će raditi kad bude postao sam svoj gazda. – S mojim iskustvom – objašnjavao je – s mojim iskustvom... – On poznaje mnogo sveta, govori engleski i španski, zna da vodi knjige, podnosi i vrućinu i hladnoću, prašinu i monsune, komarce i reptile. Ona sluša. Ima poverenja u njega. Ima i neku ušteđevinu koju su joj roditelji ostavili. Još nije pristao. Ne gubi nadu da će pronaći nekog sigurnijeg saveznika koji će s njim podeliti pustolovinu.

Upoznao ju je kad je odveo Hortenziju frizeru, na njen dvanaesti rođendan. Milena je bila tako zatečena devojčicinom snažnom voljom da joj je ponudila i manikir. Hortenzija joj je prepustila ruke kao da joj time čini uslugu. „Vaša kći je pravo kraljevsko visočanstvo”, rekla mu je kad je došao po nju. Otad, kad god ima vremena,

uređuje devojčici nokte, a Hortenzija odlazi raširenih prstiju, posmatrajući ih kako sijaju.

Oseća se dobro s Milenom. Niska živahna plavuša, punačka kako se samo poželeti može. Zbog njene čednosti, stidljivosti, oseća se prijatno i to mu uliva osećaj sigurnosti.

Skinuo je svoje sakoe s vešalica, sve najboljeg kroja, sve od najlepšeg štofa. Da, imao je novca, ne baš malo novca. Voleo je da ga troši. I opet ću ga imati, rekao je sasvim glasno. Stari moj, ne završava ti se život u četrdesetoj godini! Ne završava se uopšte! Brzo je spakovao kofer. Ipak, pravio se da bučno traži dugmad za manžetne u nadi da će ga Žozefina čuti i doći da ga preklinje da ostane.

Stupio je u hodnik i zaustavio se na ulazu u kuhinju. Sačekao je, nadajući se i dalje da će ona zakoračiti ka njemu u znak pomirenja... Pošto se ona nije ni pomerila i još mu je okrenula leđa, on izjavi:

– Pa dobro... to je to! Idem...

– Odlično. Možeš da zadržiš ključeve. Sigurno si zaboravio stvari i moraćeš da se vratiš po njih. Obavesti me da ne budem tu. Tako će biti bolje...

– U pravu si, zadržaću ih... Šta ćeš reći devojčicama?

– Ne znam. Nisam razmišljala o tome...

– Voleo bih da budem tu kad im budeš rekla...

Zatvorila je slavinu, naslonila se na sudoperu i rekla mu, i dalje okrenuta leđima:

– Ako ti to nije neprijatno, reći ću im istinu. Ne želim da lažem... dovoljno je mučno i ovako.

– Ali šta ćeš im reći? – upita on uznemiren.

– Istinu: tata više nema posao, tati nije dobro, tati je potrebno malo svežeg vazduha, zato je tata otišao...

– Da udahne svež vazduh? – ponovi on ohrabrujuće.

– Eto! Reći ćemo tako. Da udahne svež vazduh.

– To je dobro, udahnuti svež vazduh... To nije konačno. To je dobro.

Pogrešio je što se naslonio na vrata i čežnja ga je preplavila ponovo, prikovala ga, lišila ga svih mogućnosti.

– Idi, Antoane. Nemamo šta više da kažemo... Preklinjem te, idi!

Okrenula se i pogledom mu pokazala na pod. Pratio je njen pogled i primetio svoj kofer na točkiće pored nogu. Potpuno ga je zaboravio. Znači, zaista je tako: on odlazi!

– Eh, dobro... Doviđenja... Ako želiš da me vidiš...

– Pozvaćeš me... ili ću ti ostaviti poruku u Mileninom salonu. Pretpostavljam da će ona uvek znati gde da te nađe?

– A biljke, treba ih zalivati dva puta sedmično i staviti đubrivo jednom...

– Biljke? Neka uginu! One su mi poslednja briga.

– Žozefina, molim te! Nemoj sebe stavljati u taj položaj... Mogu da ostanem ako želiš...

Ošinula ga je pogledom. Slegnuo je ramenima, uzeo kofer i uputio se ka vratima.

Onda je zaplakala. Plakala je i plakala tako oslonjena na sudoperu. Ramena su joj se tresla od jecaja. Plakala je najpre zbog praznine koju će taj muškarac ostaviti u njenom životu, šesnaest godina zajedničkog života, njen prvi muškarac, njen jedini muškarac, otac njeno dvoje dece. Zatim je plakala misleći na devojčice. Neće imati više osećaj bezbrižnosti, sigurnosti da tata i mama brinu o njima. Najzad, zaplakala je od užasa što će ostati sama. Antoan je brinuo o računima. Antoan je pisao poresku prijavu, Antoan je otplaćivao kredit za stan, Antoan je birao auto, Antoan je otpušavao umivaonik. Uvek se u tome oslanjala na njega. Ona se brinula o kući i školi devojčica.

Telefonsko zvono trglo ju je iz očajanja. Šmrknu, podiže slušalicu, proguta suze.

– Ti si, draga?

Iris, njena starija sestra. Uvek priča veselo i uzbuđeno kao da joj je posao da najavljuje promocije u supermarketu.

Iris Dipen, četrdesetčetvorogodišnjakinja, visoka, preplanula, vitka, duge crne kose koju uvek nosi kao nevestinski veo. Iris, koja svoje ime duguje jarkoplavoj boji velikih jezera u svojim očima.

Kad su bile male, zaustavljali su ih na ulici. „Bože moj! Bože moj!”, ponavljali bi ljudi zagledani u tamne, duboke oči oivičene

ljubičastom s jedva приметnim zlatnim odsjajem. „Ovo nije moguće! Dođi da vidiš, dragi! Nikada nisam videla ovakve oči!” Iris je puštala da je zagledaju sve dok se ne bi zadovoljila i zasitila, tad bi povukla sestru za ruku i prosiktala kroz zube:

„Kakvi seljaci! Nikad ranije nisu videli! Treba poslati dođavola ove tipove! Treba ih poslati dođavola!” Ova poslednja rečenica ispunjavala je Žozefinu radošću, oponašala je helikopter, širom raširenih ruku, okretala se ukруг i vrištala od smehа.

Iris je, svojevremeno, pratila sve modne trendove, prikupila sve diplome, zavelа sve muškarce. Iris nije živela, Iris nije disala, ona je vladala.

U dvadesetoj godini otišla je na studije u Sjedinjene Američke Države, u Njujork. Na Univerzitet Kolumbija, odesk film. Provelа je tamo šest godina, diplomirala je prva u klasi, *ex aequo*² dobila priliku da režira tridesetominutni srednjometražni film. Na kraju svake godine dvama najboljim studentima odobrava se budžet da snime film. Iris je bila jedna od njih. Drugi nosilac nagrade, neki mladi Mađar, crn i kosmat džin, iskoristio je svečanost dodele nagrada da je poljubi iza scene. Dogodovština je ostala u porodičnim krugovima. Irisina budućnost se ispisivalа belim slovima po holivudskim brdašcima. I jednog dana bez upozorenja, ne obavestivši nikog o tom preokretu, Iris se udala. Imala je nepunih trideset godina, vratila se iz Sjedinjenih Država, gde je dobila nagradu na Sandens festivalu, što joj je omogućilo da režira dugometražni film o kome se govorilo samo najbolje. Jedan producent je pristao, a... Iris je odbila. Ne pruživši nikakvo objašnjenje; nikada nije obrazložila. Vratila se u Francusku i udala se.

Pod belim velom ispred matičara i sveštenika. Na dan njenog venčanja gradska većnica bila je dupke puna. Morali su da dodaju stolice i istrpe pojedince koji su se kačili o sims prozora. Svi su zadržali dah čekajući da ona skine haljinu i pojavi se potpuno gola uz uzvik: „Ovo je šala!” Kao u filmu.

Nije se desilo ništa slično.

² Lat.: ravnopravno (sa istim uspehom kao još jedan kandidat). (Prim. prev.)

Izgledala je sluđeno i zaljubljeno. U nekog Filipa Dipena, koji je preo u svom smokingu. „Ko je on, ko je on?“, pitale su se zvanice posmatrajući ga krišom. Niko ga nije poznao. Iris je ispričala da su se upoznali u avionu i da je to bila *ljubav na prvi pogled*. Lep muškarac taj Filip Dipen. Očigledno, sudeći po proždrljivim pogledima koje su žene upravljale ka njemu, jedan od najlepših koje je zemlja izrodila! Osvojio je gomilu ženinih prijatelja blagim zabavnim prezimom. „Ma čime se on bavi? On je poslovni čovek... A zašto tako brzo? Misliš da je...?“ Jezici su palacali usled nedostatka informacija. Mladoženjini otac i majka posmatrali su prisutne sa istim blago nadmenim nadurenim izrazom lica kao njihov sin, što je navelo na pomisao da se on ženi osobom iz nižeg staleža. Zvanice su otišle zgađene. Iris nije bila više nikome zabavna. Iris više nije predmet snova. Postala je strašno uobičajena i to je, u njenom slučaju, bilo veoma neprimereno. Neki je nikad više nisu videli. Njena kruna je pala i dugo se kotrljala po zemlji.

Iris je izjavila da za to mari kao za lanjski sneg i odlučila da se preda i dušom i telom svom mužu.

Filip Dipen je izuzetno samouveren muškarac. Osnovao je svoju firmu za međunarodne pravne poslove, a onda se udružio s nekoliko velikih advokata iz Pariza, Milana, Njujorka i Londona. Prepređen advokat koji voli da brani samo nemoguće slučajeve. Uspeo je i ne može da shvati da se ceo svet ne ponaša kao i on. Njegovo geslo je jednostavno: kad se hoće, tad se može. Izgovara tu rečenicu zavaljen u svojoj velikoj crnoj kožnoj fotelji, istežući ruke i puckajući zglavcima na šakama dok gleda svog sagovornika kao da najavljuje prvobitnu istinu.

Na kraju je uticao na Iris, koja je prošarala svoj rečnik njegovim rečima: sumnja, strepnja, neodlučnost. Iris je postala takođe entuzijasta i odlučna. Poslušno dete koje blista u školi, muž koji zarađuje novac i izdržava svoju porodicu, supruga koja održava kuću i ukazuje poštovanje svom mužu. Iris je ostala lepa, čila i zavodljiva, naimenično odlazi na masaže i trčanje, tretmane lica i tenis u *Rasingu*. Naravno, dokona je, ali ima žena koje su previše dokone i onih koje

su manje dokone. „To je umeće”, tvrdi ona. Očigledno je da sebe svrstava u ovu drugu kategoriju i pokazuje najdublji prezir prema preterano dokonim ženama.

Ja verovatno pripadam nekom drugom svetu, pomislila je Žozefina slušajući sestrinu mitraljesku paljbu na temu njihove majke.

Svake druge srede Iris poziva gospodu majku na večeru i večeras bi je trebalo razmaziti. Sreća i osmesi su uobičajeni na tim porodičnim večerama. Nepotrebno je reći da ih Antoan izbegava sa zavidnim uspehom i uvek pronalazi dobar izgovor za svoje odsustvo. Ne podnosi Filipa Dipena, koji smatra da mora sve da mu prevodi kad razgovara s njim, „KBP, Komisija za berzanske poslove, Antoane”, a ni Iris, koja mu se obraća kao da joj se stara žvaka zalepila za don cipela. „A kad mi kaže dobar dan”, žalio se, „imam utisak da će me usisati svojim udahom da bi me katapultirala u drugu dimenziju!” Iris, istini za volju, krajnje neubedljivo poštuje Antoana. „Podseti me, gde ti je muž?”, omiljena je Irisina rečenica koja neizostavno razbesni Žozefinu: „Još uvek ništa, još uvek ništa.” „No, dobro... to se dakle nije sredilo!”, dodala bi Iris uz uzdah. „Pitam se, uostalom, kako bi i moglo da se sredi: toliko prohteva s toliko malo sredstava!” Sve je izveštačeno kod moje sestre, pomisli Žozefina i pritisnu slušalicu uz rame; dok Iris počinje da ispoljava naklonost ili oduševljenje, ona pretražuje *Vidal*³ sumnjajući na neku bolest.

– Nije ti dobro? Čudan ti je glas... – pita Iris jutros.

– Prehlađena sam...

– Reci mi onda, mislila sam... Za sutra večer... večera s našom majkom... Nisi zaboravila?

– To je sutra večer?

Potpuno je zaboravila.

– Zaista, draga moja, gde ti je glava?

Kad bi znala, pomisli Žozefina tražeći pogledom papirne kuhinjske ubruse kako bi ih upotrebila umesto maramice.

– Vрати se u ovaj vek, ostavi se svojih trubadura! Previše si rasejana. Dolaziš s mužem ili je on ponovo našao način da se izvuče?

³ Francuski sajt o zdravstvenim proizvodima. (Prim. prev.)

Žozefina se nasmešila tužno. Nazovimo to tako, reče ona u sebi, udahnuti svež vazduh, ispariti, nestati u magli. Antoan se upravo pretvara u isparljiv gas.

– On neće doći...

– Dobro, moraćemo da pronađemo nov izgovor za našu majku. Znaš da ona baš ne voli njegova odsustva...

– Iskreno, Iris, da znaš da me baš briga!

– Previše si dobra prema njemu! Ma ja bih mu odavno zalupila vrata pred nosom. Uostalom... ti si takva, nećeš se promeniti, sirota moja draga.

Sad sažaljenje. Žozefina uzdahnu. Od detinjstva je bila Žo, bela gušćica, intelektualka, pomalo nezahvalna, prijatno joj je s nerazumljivim tezama, komplikovanim rečima, u dugim istraživanjima u biblioteci među ostalim bubuljičavim, loše odevenim učenim ženama. Polagala je svoje ispite, ali nije umela da povuče liniju ajlajnerom. Iščašila je gležanj silazeći niz stepenice jer je čitala Monteskejeovu *Teoriju klima*, ali je stavila toster pod slavinu dok je na *Frans kulturu* slušala emisiju koja se bavila cvatom trešanja u Tokiju. Ostajala bi nadneta nad svoje knjige pod svetlošću lampe do duboko u noć dok bi njena starija sestra izlazila, napredovala, stvarala i očaravala. Iris ovo, Iris ono, mogla bih od toga da napišem opersku ariju! Kad je Žozefina primljena na doktorske studije klasične književnosti, majka ju je pitala šta namerava da radi. „Kuda će te to odvesti, sirota moja draga? Da služiš kao meta u gimnaziji u nekom pariskom predgrađu? Da te gađaju poklopcem kante za smeće?” A kad je ona nastavila, napisala tezu i članke koji su objavljeni u stručnim časopisima, naišla je samo na pitanja i sumnjičavost. „Ekonomski preporod i razvoj francuskog društva u jedanaestom i dvanaestom veku, sirota moja draga, ali koga želiš da zainteresuješ ovim? Bolje bi bilo da si napisala golicavu biografiju Ričarda Lavljeg Srca ili Filipa Avgusta, ljude to zanima! Od toga bi se mogao snimiti film, serija! Isplatiti sve one duge godine studiranja koje sam finansirala znojem lica svog!” Onda je siktala kao zmija uznemirena sporim puzanjem svog izdanka, slegala ramenima i uzdisala: „Kako

sam mogla da donesem na svet ovakvu kćerku?” Gospođa majka uvek sebi postavlja to pitanje. Od prvih Žozefininih koraka. Njen muž, Lisjen Plisonije, imao je naviku da odgovara: „To je roda koja se prevarila s kupusom.” Zbog malo smeha koji su njegove upadice izazvale, na kraju je ućutao. Zauvek. Trinaestog jula uveče prineo je ruku grudima i imao tek toliko vremena da kaže pre nego što je izdahnuo: „Malo je rano da bacamo petarde.” Žozefina i Iris imale su deset i četrnaest godina. Sahrana je bila velelepna, gospođa majka veličanstvena. Sve je uredila do najsitnijih detalja: beli cvetovi u velikim snopovima bačeni na kovčeg, Mocartov rekvijem, izbor tekstova koji su čitali članovi porodice. Anrijeta Plisonije je nosila isti crni veo kao Džeki Kenedi i zahtevala od devojčica da poljube kovčeg pre nego što je spušten u zemlju.

I Žozefina se pita kako je mogla da provede devet meseci u stomaku ove žene za koju joj kažu da joj je majka.

Na dan kad su je primili u CNRS – zadržali su tri kandidata od prijavljenih sto dvadeset tri – i kad je požurila da to telefonom javi majci i Iris, morala je da ponavlja, da više, jer nijedna od njih dve nije shvatala njeno ushićenje! CNRS? Ali šta će ona da radi u toj dosadnoj firmi?

Morala je da se pomiri s tim: ona ih ne zanima. Bilo je trenutaka kad je sumnjala u to, ali danas je dobila potvrdu. Samo ih je njen brak s Antoanom razveselio. Kad se udala za njega, konačno su je shvatile. Prestala je da bude mali nespretni genije i postala kao i sve ostale žene, sa srcem koje im se može uzeti, sa stomakom koji treba oploditi, sa stanom koji treba urediti.

Veoma brzo, gospođa majka i Iris su se razočarale: Antoan nikad neće obaviti posao. Njegov razdeljak je previše uredan – nimalo lep; njegove čarape prekratke – nimalo moderno; njegova plata nedovoljna i sumnjivog porekla – prodavati oružje, to je nečasno!; a pre svega, pre svega, toliko se plašio tazbine da se previše znojio u njihovom društvu. Nije to bila blaga oznojenost koja bi obrazovala neprimetne krugove pod pazuhom, već obilan znoj koji bi mu natopio košulju i terao ga da se izvlači kako bi je iscedio. Očigledan

nedostatak koji nije mogao proći neprimećeno i u svima je izazivao nelagodu. To mu se dešavalo samo s tazbinom. Nikada se nije znojio u firmi „Ganmen end kompani”. Nikad. „To je verovatno zato što si sve vreme provodio na svežem vazduhu”, objašnjavala je Žozefina dodajući mu drugu košulju koju je nosila na svako porodično okupljanje. „Ti nikad ne bi mogao da radiš u kancelariji!”

Žozefinu je odjednom preplavio nalet sažaljenja prema Antoanu i zaboravljajući suzdržanost koju je obećala sebi da će usvojiti, opustila se i ispričala Iris.

– Upravo sam ga izbacila! Oh, Iris, šta će biti dalje?

– Antoana si izbacila? Zauvek?

– Nisam više mogla. On je dobar, ovo nije lako za njega, to je istina, ali... Ne podnosim više to što ništa ne radi. Možda nisam imala hrabrosti, ali...

– To je sve, sigurna si? Ne postoji neki drugi razlog koji si mi prećutala...

Iris je snizila ton. Sada ima glas ispovednika kojim se koristi kad želi da zadobije poverenje svoje sestre. Žozefina ništa ne može da sakrije od Iris. Nesposobna da sakrije i svoje najdublje misli, uvek se preda. Još gore: odala joj je svoju tajnu.

Ima utisak da je to jedini način da privuče njenu pažnju, jedini način da je ona zavoli.

– Ne znaš kako je to živeti s nezaposlenim mužem... Kad radim, dešava mi se da me grize savest. Radim krišom, iza oljuštenih kora krompira i šerpi.

Pogledala je kuhinjski sto i pomislila da bi trebalo da ga raspremi pre nego što devojčice dođu iz škole na ručak. Izračunala je: to je jeftinije od menze.

– Verujem da ćeš se za godinu dana navići.

– Zla si!

– Izvini, draga moja. Ali činilo mi se da bi baš bilo dobro stati na tvoju stranu. Uvek si ga branila... No, šta ćeš da radiš sad?

– Nemam blagog pojma. Nastaviću da radim, to je sigurno, ali moram da nađem još nešto... Kratki časovi francuskog, gramatike, pravopisa, ne znam ni sama...